

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ROMANO-CATOLICĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ ECUMENE

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

SITUAȚIA PREDĂRII RELIGIEI ÎN ORAȘUL SFÂNTU GHEORGHE ȘI ÎMPREJURIMI, ÎN SECOLUL AL 20-LEA.

Conducător de doctorat:

Prof. Univ. Dr. MARTON IOSIF

Student-doctorand

ÉLTES (căs. KONDOR) ÁGOTA

CLUJ-NAPOCA

2016

Cuvinte cheie: știința educației, secolul al xx-lea, școală, predarea religiei, legi referitoare la predarea religiei din secolul al 20-lea, legi bisericești referitoare la predarea religiei din secolul al 20-lea

CUPRINS

INTRODUCERE.....	4
1. FACTORII CARE INFLUENȚEAZĂ EDUCAȚIA RELIGIOASĂ.....	10
1.1. Impactul științei educației asupra educației religioase.....	10
1.2. Influența factorilor sociali și a celor de spiritualitate asupra educației religioase secolul al XX-lea.....	21
1.3. Situația educației și a instruirii pedagogice în Ungaria și în Transilvania la sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea.....	33
1.4. Rolul Statutului Romano-Catolic din Transilvania în educația religioasă	46
1.5. Principiile educaționale ale lectorului Pál István.....	51
1.6. Rolul arhiepiscopului Mailáth Gusztáv Károly în educația și instruirea pedagogică romano-catolică din Transilvania.....	57
1.7. Primul Război Mondial și impactul acestuia asupra educației religioase.....	68
1.8. Situația școlilor vocaționale între anii 1918-1940.....	70
1.8.1. Rolul școlilor monahale în educația religioasă.....	70
1.8.2. Rolul școlilor vocaționale între anii 1918-1921.....	72
1.8.3. Legile învățământului și efectele acestora asupra școlilor vocaționale.....	77
1.8.4. Eforturile bisericii pentru susținerea școlilor voaționale.....	90
1.9. Influența legislației din România asupra educației.....	96
1.9.1. Concordatul.....	96
1.9.2. Legislația privind cultul religiilor.....	100
1.9.3. Constituția din 1938	101
1.10. Rolul revistei Școala Transilvăneană în educația religioasă.....	106
1.11. Situația școlilor romano-catolice între anii 1940-1948.....	109
1.12. Principiile educaționale și de instruire ale lui Márton Ároni.....	115
1.13. Situația educației religioase din Rormânia după 1948.....	117
1.14. Situația educației religioase din România după 1989.....	129
1.14.1. Dificultăți specifice școlilor, claselor vocaționale.....	133
1.14.2. Educația religioasă în școlile publice.....	139
1.14.3. Legea Învățământului din 1995 și educația religioasă.....	139
1.14.4. Transformările din cadrul educației religioase între anii 1990-1999.....	143
1.14.5. Documentul sinodului diecezei, privind educația religioasă.....	146
1.14.6. Drepturile propuse de UE.....	149
2. Situația educației religioase în sfântu gheorg he	

di n secolul al xx -lea	151
2.1. Transformarea istorică și socială a orașului Sfântu Gheorghe.....	151
2.1.1. Situația educației naționale dinaintea secolului al XX-lea.....	154
2.2. Scurtă istorie a parohiei romano-catolice din Sfântu Gheorghe.....	160
2.3. Educația religioasă instituționalizată din cadrul comunității de la parohia Szent József până în 1948.....	169
2.3.1. Instituția Sancta Maria.....	173
2.3.1.1. Înființarea instituției Sancta Maria.....	173
2.3.1.2. Mecanismele de funcționare ale instituției Sancta Maria.....	175
2.3.1.3. Sosirea călugărițelor de la Mellersdorf la Sfântu Gheorghe.....	177
2.3.1.4. Punerea în funcțiune a orfelinului și școlii Sancta Maria.....	178
2.3.2. Educația religioasă din cadrul instituției Sancta Maria.....	181
2.3.2.1. Excursus: Pedagogia lui Montessori.....	181
2.3.2.3. Sprijinul acordat de asociațiile religioase extremiste, privind susținerea educației religioase.....	185
2.4. Grădinița călugărițelor franciscane de la Mellersdorf, înființată în Sfântu Gheorghe.....	187
2.5. Școala Gimnazială Romano- Catolică pentru Fete din Sfântu Gheorghe.....	189
2.6. Liceul Pedagogic Romano-Catolic pentru Educatoare din Sfântu Gheorghe.....	192
2.7. Situația instituției Sancta Maria între anii 1944-1948.....	193
2.8. Educația religioasă de la parohie din Sfântu Gheorghe	196
2.8.1. Rolul preoților în procesul educației religioase din Sfântu Gheorghe.....	200
2.8.2. Catehismul țiganilor din Sfântu Gheorghe.....	202
2.9. Educația religioasă din Sfântu Gheorghe în anii 1980.....	213
2.10. Educația religioasă din Sfântu Gheorghe în anii 1990.....	217
Concluzii	234
ANEXE	240
BIBLIOGRAFIE.....	302
ILUSTRĂȚII.....	328

REZUMAT

În lucrarea mea de doctorat mi-am propus prezentarea diacronică a educației religioase din secolul al XX-lea, sub impactul evenimentelor derulate în perioada respectivă. În cercetarea mea, pe lângă prezentarea diacronică a temei, am acordat o atenție deosebită predării religiei din localitatea Sfântu Gheorghe. Astfel, am urmărit atât descrierea trăsăturilor mediului social restrâns cât și a celor culturali, politici, geopolitici, sociali, socioculturali, dar și pe cele de ordin minoritar, care au influențat predarea catehismului la nivel regional.

Încă de la începuturile creștinismului, în cadrul evanghelizării, au coexistat cei doi piloni ai educației: instruirea cu învățarea, ceea ce s-a reflectat, în mod sugestiv și în structura „școala și biserica”.¹

În istoria Transilvaniei, în cadrul vieții sociale, atât la sate cât și la orașe, în cadrul comunităților de diferite națiuni, s-a împletit în mod armonios viața religioasă cu cea educațională. În mod cert, promovarea vieții creștine și a educației, îi revine învățământului. Acest fenomen poate fi regăsit și în alte părți ale Europei, dar în Transilvania, această atitudine persistă chiar și atunci când, în urma industrializării, educația iese de sub conducerea bisericii și intră sub jurisdicția societății burgheze. Această legătură profundă dintre biserică și educație a fost generată și susținută de ideea supraviețuirii incerte a unor microgrupuri, când doar Cuvântul era în limba maternă, iar biserica era singura școală a dezvoltării conștiinței naționale. „Credință și știință, mentalitate și spirit s-au dezvoltat într-o legătură strânsă în această perioadă, devenind „grădina cu flori a viitorului bisericii”.²

În acest sens trebuie menționat și discursul unei personalități emblematice a bisericii romano-catolice din secolul al XX-lea, cel al Preasfințitului Episcop Márton Áron, care în ședința ordinară din 20 decembrie 1945 a afirmat, că rolul esențial al unei școli este acela de a educa: „aceste vorbe nu aparțin unui am religios, dar sunt profund adevărate: școala dacă nu este asemenea unei biserici, atunci este o grotă, iar în ceea ce privește dezvoltarea viitorului nostru, toți trebuie să ne asumăm răspunderea. Atât încrederea părinților, cât și datoria noastră ancestrală își doresc ca școlile noastre să devină biserici. Să fie locuri sfinte, de unde să

---

¹ Sfântu Gergely din Nazianos și Sfântul Vazul cel Mare de la Atena au cunoscut doar două căi: una către biserică și cealaltă către școală

² Tonk Sandor: Școala creștină din istoria Transilvaniei, Korunk, 1999/10, 176

pornească la drum acele generații crescute sub ocrotirea preoților și să fie înarmați cu știință, dar și cu conștiință religioasă, pentru a readuce noblețea pierdută în sufletul oamenilor.”³

Pe lângă privirea diacronică a temei, în ipoteza mea am pornit de la o cercetare, deoarece, începând cu a doua jumătate a secolului al XX-lea, până la momentul crucial din 1989, au existat puține documente tipărite, privind educația religioasă. Astfel, în cercetarea mea am acordat o atenție deosebită următoarelor aspecte: legile referitoare la educația religioasă, impactul politicii educaționale asupra educației din cadrul școlilor și din cadrul bisericii, modul de raportare al locuitorilor la educația religioasă, impactul schimbărilor politice asupra predării religiei (înainte și după 1918, respectiv perioada celui de-al Doilea Război Mondial și a cea de sub regimul comunist). Deși cercetarea și prelucrarea datelor privind istoria regimului comunist au început încă din anii 90, totuși cercetătorii trebuia să învingă o serie de obstacole la arhive, privind accesul lor la aceste documente.

Începând cu 1918, schimbările istorice și economice bruște au influențat în mod decisiv sistemul educațional secular din cadrul bisericii și implicit educația religioasă. Deși predarea religiei din cadrul bisericii nu a fost interzisă, totuși au apărut probleme în momentul în care au fost suspendate școlile vocaționale. Dificultățile de funcționare ale acestor școli au fost generate și susținute de legislația educațională, emisă de ministrul Partidului Liberal, dr. Constantin Anghelescu, din 1925. Toate aceste decizii au îngreunat în mod conștient existența școlilor vocaționale, având ca scop eliminarea din cadrul vieții educaționale aceste școli cu predare în limba maghiară. Odată cu suspendarea acestora, soarta minorității maghiare din Transilvania s-a împletit cu cea a vieții bisericilor.⁴

Educația din Transilvania are un trecut îndelungat, însumând mai multe secole. Analizând doar cifrele, putem observa că în Transilvania încă din Evul Mediu au funcționat o serie de școli primare, gimnaziale, dar și colegii. Existau însă dincolo de aceste cifre, o serie de aspecte mult mai importante, detectabile în: conduita morală a învățătorilor și profesorilor, în buna lor pregătire profesională, în importanța acordată educației religioase, în prețuirea unei pregătiri științifice minuțioase, respectiv în funcționarea unui comitet al elevilor, aflat sub îndrumarea atentă a profesorilor care avea ca scop asigurarea coeziunii din școlii.

În lucrarea de față mi-am propus să prezint pe de o parte, modul în care toate aceste idei au fost valorificate în contextul unei perioade axate pe transmiterea și păstrarea valorilor noastre

---

³ Márton Áron, Discursul rostit la ședința ordinară a bisericii romano-catolice de la Alba Iulia

⁴ Márton József:

culturale, pe de altă parte, lupta neîncetată, chiar uneori fără speranță, a bisericii noastre în salvarea acestor școli vocaționale. Nu am omis din cercetarea mea, nici valorile umane individuale și sociale dominante din secolul al XX-lea. De asemenea, am acordat o atenție deosebită și valorilor social-istorice, demografice sau sociale.⁵

Diferite etape politice și istorice ale culturii românești (1918-1940-1945-1948-1965-1989), diferențele etnice și religioase, soarta minorității romano-catolice din Transilvania, drepturile, privind educația și practicarea unor religii, au avut un impact esențial asupra educației religioase. În urma unei cercetări minuțioase a legislației referitoare la educația religioasă, cât și a documentelor referitoare la condițiile de viață, se conturează clar, pe baza aspectelor socio-culturale, și stratificarea socială a vremii. Valorile morale specifice fiecărei categorii sociale sunt analizate prin prisma atitudinilor, legate de religie și credință.

De asemenea, cercetarea lucrării mele de doctorat vizează și analiza documentelor școlare în urma căreia am încercat să găsec răspunsuri, privind rolul diferitelor categorii sociale în păstrarea valorilor culturale. În acest sens, am realizat o serie de interviuri, dar am putut găsi informații esențiale și în documentele școlare, cataloagele sau procesele-verbale. Toate acestea justifică diversele forme de manifestare a unor hotărâri și atitudini destructive. O altă întrebare pertinentă, pe marginea acestei teme, o constituie cea legată de gradul de responsabilitate a dascălilor, privind provocarea, generarea, respectiv, ameliorarea acestei crize de valori. Cu scopul de a găsi toate răspunsurile la întrebările mele, am studiat și am documentat, informațiile din Arhiva Episcopiei de la Alba Iulia. În această muncă laborioasă am avut prilejul de a studia diferite documente ale cancelariei arhiepiscopice, documente școlare, documentele sinodului bisericesc, testamente, documentele Arhivei județene din Sfântu Gheorghe, procesul-verbal al vizitelor, circularele, documentele aferente temei din arhiva bisericii romano-catolice din Transilvania cât și din cele ale arhivei Colegiului Vocațional din Alba Iulia, documentele din Arhiva Națională din județul Covasna, documentele din arhiva Colegiului Național „Székely Mikó” și cele de la Liceul Teoretic „Mikes Kelemen” și Domus Historia al parohiei Sfântu Iosif, din localitatea Sfântu Gheorghe. Evident, aceste cercetări au fost completate cu o bibliografie de specialitate și cu analiza legislației bisericești și a celei educaționale.

---

⁵ Márton Aron: discursul rostit la Consiliul Sinodului romano-catolic de la Alba Iulia. 10.

O parte dintre aceste informații sunt disponibile însă, doar în limba română, ceea ce ridică dificultăți oricărui cercetător pentru că denumirile unor instituții prezintă modificări radicale față de cele din limba maghiară.

De asemenea, am acordat o atenție deosebită bibliografiei de specialitate cât și analizei bazei documentare, urmărind: mentalitatea unor școli, sistemul lor de funcționare, prelucrarea fișei psiho-pedagogice și a celei referitoare la traseul educațional, din baza de date a acestor instituții.

În prelucrarea datelor am valorificat metoda statisticii, respectiv metoda comparativă, dar am acordat o atenție deosebită și bibliografiei principale și secundare, precum și a documentelor sonore.

Ca metodă principală am utilizat metoda constatativă, completată de interviuri și de culegerile de date. În realizarea interviurilor, am urmărit detectarea datelor cât mai relevante cercetării mele, deoarece ele constituie singurele informații pertinente din perioada comunismului, referitoare la educația religioasă. Am acordat o atenție deosebită alegerii subiecților, cu care am realizat aceste interviuri, pentru a nu compromite veridicitatea informațiilor oferite de ei. Relevanța acestor documente sonore constă tocmai în profunzimea discuțiilor și în calitatea lor emoțională, pentru că ele conțin cele mai intense motivații, amintiri, experiențe umane individuale. Atmosfera lor intimă, a facilitat realizarea unui dialog cu caracter confesiv, ceea ce mi-a permis tatonarea mai multor zone de interes în același timp.

În lucrarea mea, având în vedere specificul temei alese, nu am ales tipul de interviu structurat. Am chestionat în total 14 subiecți, cu vârsta cuprinsă între 40 și 83 de ani, dintre care 5 sunt de gen feminin. Cei chestionați locuiesc și în momentul de față în diferite regiuni, cu majoritate maghiară, din Transilvania, însă în perioada realizării interviurilor au trăit în Alba Iulia, respectiv, în Sfântu Gheorghe. În criteriul lor de selecție am ținut cont de raportarea lor la tema aleasă, de relevanța răspunsurilor și nu în ultimul rând de relevanța amintirilor evocate. Evident, în analiza materialelor am avut în vedere și subiectivitatea, factorul temporal și efectele memoriei selective.

De-a lungul activității mele, s-au conturat două ipoteze: 1) în secolul al XX-lea, biserica romano-catolică a asigurat enoriașilor săi educația religioasă în ciuda multiplelor greutăți întâmpinate. 2) indiferent de perioada istorică, un rol decisiv, în eliminarea crizei de valori au avut dascălii.

Teza mea se desparte în două părți:

Prima parte are ca scop prezentarea situației educației religioase din secolul al XX-lea. Abordarea temei se realizează în primul rând, din perspectiva științei educației, motiv pentru care în teza lucrării mele sunt dezbătute factorii sociali și morali din secolul al XX-lea care au influențat educația religioasă; situația educației și a instruirii școlare din Transilvania și din Ungaria; rolul asociațiilor, fundațiilor în educația religioasă.

Un loc special am acordat rolului episcopilor, respectiv legilor și hotărârilor legislative care au avut un impact esențial asupra educației religioase din secolul al XX-lea.

Partea a doua, detaliază situația educației religioase, din prisma evenimentelor sociale și morale, din Sfântu Gheorghe care au influențat în mod semnificativ cursul acesteia.

De asemenea, am acordat o atenție sporită și rolului călugărilor din Mallseldorf din viața localității Sfântu Gheorghe, deoarece pe această insulă protestantă, inițierea educației religioase romano-catolice se datorează în mare parte, implicării acestora.

Un rol incontestabil îl are și educația religioasă din cadrul parohiei romano-catolice, mai cu seamă după 1948, de aceea lucrarea de față analizează și acest aspect.

Consider că lucrarea de față va contribui în mod semnificativ la dezvoltarea istoriei bisericii din Transilvania, având ca scop conștientizarea urmașilor că doar din experiențele trecutului ne putem clădi viitorul. În special, aș dori să insuflu colegilor mei dascăli multă perseverență în rezolvarea dificultăților întâmpinate, oferindu-le ca exemplu dificultățile unei perioade zbuciumate din istoria bisericii.

Sunt de acord cu scriitorul László Dezso, care a afirmat: „Chiar și în zilele noastre atâtea instituții, forme de viață, posibilități de viață se adună sub mâinile noastre încât munca depusă în dezvoltarea lor poate reprezenta o nouă experiență de viață minunată. Ar fi un gest plin de naivitate să ne imaginăm, că putem scăpa de aceste forme de viață, instituții în care trăim în momentul de față și putem realiza ceva total nou, total diferit. Viața, aflată sub semnul timpului trecător, nu cunoaște asemenea schimbare. Deci, educația din toate timpurile înregistrează cu multă bucurie orice formă de viață, orice formă de instituție cu trecut, pentru că nu trebuie să se ostenească în realizarea acestora, ci încearcă doar să umple cu noile valori.

Dacă maghiarii din Transilvania ar fi prețuit suficient și ar fi umplut cu noi valori structurile moștenite, azi ar avea o putere mult mai mare.”⁶

Este important ca omul contemporan să învețe din experiențele trecutului, de aceea importanța temei alese este incontestabilă. Acest fapt este dovedit și de hotărârile, din 2015, care atestă că nici în momentul de față nu există un acord comun între biserică și stat, privind educația religioasă.

Așa cum bine știm, din toate timpurile întrebarea-cheie a societății și a opiniei publice a fost cea referitoare la relația dintre biserică și stat. Observând cu atenție informațiile din mass-media, ajungem la concluzia că această întrebare persistă și în zilele noastre. Evident, se pune și întrebarea dacă din această perspectivă, politica educațională trebuie să se conformeze opiniei publice, și care ar trebui să fie criteriile în elaborarea unei strategii? Ar trebui să ofere prioritate opiniei profesionale sau a celei publice? Vorbim despre amalgamul și despre competiția unor concepții, norme și sisteme de norme. Acestea, în majoritatea situațiilor, se află în contradicție.

Situația religiei și a educației în trecut și în zilele noastre. Religia și educația din secolul al XX-lea. Epoci reale, întrebări reale. Atât în trecut cât și azi revine mereu aceeași întrebare: Există educație cu caracter neutru din punctul de vedere al concepției de viață? Există școală cu caracter neutru? Ce impact au avut asupra școlii, asupra educației și implicit asupra educației religioase evenimentele din diferite perioade istorice. De asemenea, ce impact au asupra școlii pluralismul tot mai accentuat al societății, diferite concepte ale epocii? Cine, unde și în ce fel de împrejurări putea vorbi despre religie? Sunt necesare școlile, clasele vocaționale? Acestea reprezintă doar o parte a întrebărilor care au constituit bazele cercetării mele.

În secolul al XX-lea istoria bisericii romano-catolice a fost strâns legată de evenimentele istorice. Implicit și dezvoltarea educației religioase stau semnul acestor evenimente, pentru că educația, școala este o oglindă fidelă a schimbărilor dintr-o societate. Așa cum rezultă și din cercetarea mea, biserica romano-catolică s-a străduit în toate timpurile să păstreze și să transmită valori umane general-valabile asociate ce conștiința spirituală.

Acest fapt se împletește în Transilvania cu conștiința națională.

---

⁶ László Dezso: Darurile vieții minoritare.

Programa educației religioase romano-catolice are un caracter general și nu permite naționalismul. Cu toate acestea, respectând caracterul ei general, de-a lungul însușirii materiei are un caracter formator asupra copilului, respectiv, adolescentului, fapt ce se reflectă și din analiza istoriei unor instituții, asociații romano-catolice.

La începutul secolului până în 1918, în cadrul educației religioase s-a valorificat legea educațională Eötvös, dar paralel cu aceasta a avut o pondere accentuată și direcția indicată de episcop. Principiile educaționale ale episcopului Mailáth au influențat în acest sens atât formele educației formale cât și pe cele nonformale. Episcopul a acordat o atenție deosebită educației tinerilor și în mod hotărât susține activitatea asociațiilor și facilitează înființarea acestora. Recunoaște că dinamica microgrupurilor diferă de cea a microgrupurilor, iar această deosebire le oferă o posibilitate în plus. În cadrul unui microgrup poate fi trăit mai intens spiritul evlavios decât unul mai mare.

După 1918 legile referitoare la educație și în special la educația religioasă au avut ca obiectiv principal conștiința națională. Cu scopul de a împiedica dezvoltarea conștiinței naționale din cadrul comunităților maghiare, legislația română a emis o serie de hotărâri care au restricționat predarea educației religioase din școli. Au recunoscut de fapt, forța ei latentă. Bisericele au profitat de orice ocazie pentru a determina statul să adopte o atitudine pozitivă față de aceste instituții. Au emis memorandume și cereri în mod repetat. Deși ni se pare acum că la vremea respectivă Concordatul este dovada clară a unui compromis, totuși trebuie să recunoaștem că în circumstanțele date a fost cea mai bună soluție.

Între cele două războaie mondiale predarea religiei a fost permisă, pentru că în perioada respectivă interesul autorităților s-a îndreptat către aspectele legate de limbă și naționalitate.

După 1944 însă, regimul comunist a recunoscut într-un timp relativ scurt că educația religioasă din școli și educația confesională au un caracter formator. Relația dintre religie și principiile comuniste a fost întotdeauna dificilă. Cauza acestor divergențe, o constituia pe de o parte faptul că religiile au oferit o serie de conduite morale, structuri și programe educaționale, rețele de instituții și nu în ultimul rând, un sistem de simboluri, care s-au situat în antiteză cu ideologia comunistă. Regimul comunist a considerat că această gândire total opusă ideologiei sale, reprezintă un pericol constant.⁷

---

⁷ Lavinia Stan-Lucian Turcescu, Religion and Post-Communist Romania. Religion and global Politics, Oxford University Press, Oxford-New York, XVI, 270

În perioada comunistă, tineretul a beneficiat de o educație duplicitară. Educația de acasă și educația din cadrul parohiilor care avea un aspect tradițional, având în centrul ei conduita creștină, și educația de la școală care avea un aspect preponderent ateist în care au fost promovate principiile marxist-leniniste. Analiza diacronică ne confirmă convingerea că dacă în cadrul unui învățământ există coerență atunci există și succes școlar. În caz contrar însă, anomaliile creează în copii o serie de incertitudini, ceea ce lasă sechele în dezvoltarea personalității sale. Chiar dacă acestea nu se reflectă imediat în generațiile contemporane, în mod cert se va manifesta în generațiile următoare. Pot fi obținute rezultate bune în educație doar atunci dacă educația de la școală este în acord cu cea de acasă, însă, în caz contrar se generează o educație nocivă și fără rezultate. Ideologia fără limite, a condamnat părinții care nu se identificau cu ideile politice promovate de ei și și-a propus „cucerirea” generației tinere în lupta sa împotriva creștinismului. Ne putem pune întrebarea, privind impactul acești educații duplicitate asupra generației aflate între două vârste. Consider, că în secuime datorită cultivării tradițiilor și a obiceiurilor toate valorile creștine s-au păstrat intacte. Copiii și tinerii de atunci, au devenit maturi și majoritatea lor s-a format sub semnul educației duplicitare. Ei au învățat să nu vorbească în macro grupuri despre religie, aceasta a reprezentat un subiect „Tabu”. Acei intelectuali care nu și-au asumat religia, în secret au frecventat totuși slujbele religioase în alte orașe sau sate. Acolo și-au botezat copii, acolo s-au căsătorit etc., doar în cazuri foarte rare s-au distanțat de religia lor.

Comparativ cu situația din Ungaria, putem observa că acolo ideologia comunistă a avut un succes mult mai mare, în Transilvania însă a luat o altă întorsătură. Aici, singurele refugii din fața nesiguranței, izvorâte din condiția de minoritar, din ideea periclitării identității naționale au reprezentat școlile și bisericile. În această perioadă identitatea creștină și cea națională s-a împletit în mod armonios, așa cum rezultă de altfel și din interviurile, rememorările subiecților chestionați. De asemenea, acest paralelism se reflectă și în circularele emise de cancelariile episcopale, fiind prezent deja în circularele episcopului Mailáth, dar și cele ale lui Márton Áron. Tomka Miklós în lucrarea sa intitulată Biserică și școală⁸ formulează o serie de întrebări precum: „ Care este societatea cu cea mai bună funcționare și ce societate poate oferi o strategie bună de funcționare?”... Dascălul și școala formează concepția despre viață chiar dacă este sau nu conștient de acest fapt. Însă nu este greșit dacă dorește să conștientizeze acest lucru pentru că ocolirea responsabilităților nu are niciun avantaj. Educația tocmai prin caracterul ei formativ presupune convingerea și omenia celui care educă. Perioada anterioară

---

⁸ Tomka Miklos: Biserică și școală in *Educatio*, Ediția I, nr.1, 1992,13-26

nu a facilitat dezvoltarea unei convingeri armonioase și multilaterale. Cu atât mai mare este menirea noastră în prezent”. Cheia rezolvării constă în răspunsurile la aceste întrebări. Personalitatea dascălului este decisivă în formarea tinerilor. Toate aceste constatări sunt justificate prin răspunsurile celor intervievați. Consider, că în Transilvania tocmai acesta era menirea școlii: introducerea neobservată a unor valori morale, ceea ce se află în opoziție cu materialismul epocii respective. De aici derivă și convingerea că „schola” ancestrală a reprezentat din toate timpurile un refugiu pentru păstrarea identității naționale și a valorilor creștine. Indiferent de multiplele denumiri atribuite școlilor din perioada comunistă, în mentalitatea oamenilor aceasta a avut același statut ceea ce a presupus și o atitudine corespunzătoare din partea dascălilor.

În același timp Tomka Miklós ne atrage atenția supra faptului că în cazul unei instituții este esențială perspectiva adoptată și dacă elevii se pot conforma acesteia sau nu. În cazul unui dascăl este important dacă dispune sau nu de o concepție de viață bine dezvoltată. Cercetând perioadele din trecut am putut urmări posibilitățile pe care le poate oferi societății un dascăl care dispune de o concepție de viață și ce nu poate oferi acela care nu dispune de nicio concepție de viață. Minoritățile din Transilvania au reușit să-și păstreze identitatea națională și religioasă doar prin înființarea unor instituții culturale.

Dacă cercetăm atitudinea instructiv-educativă a dascălilor din Sfântu Gheorghe putem constata că deși în formarea dascălilor s-au introdus principiile ateismului și au încercat dezvoltarea unei atitudini anticlericale totuși acestea au prins rădăcini doar în unele instituții sau în unele facultăți. Pe perioadă îndelungată autoritățile au încercat constant „infestarea” dascălilor cu ideologia sa. Din păcate, ca un efect al acestei atitudini în fiecare comunitate de dascăli a existat unul care a raportat sistematic autorităților. Chiar și în momentul de față își mai amintește dascălii de acești colegi-raportori, categorizând totodată persoana respectivă. Deci faptele sale s-au păstrat în mentalitatea oamenilor...

În același timp foarte puțini au fost acei dascăli care ar fi solicitat de la elevii lor identificarea cu ideologia comunistă. De foarte multe ori însă, au luptat împotriva acesteia.

În urma cercetării mele m-am convins că familia are un rol hotărâtor în formarea spirituală a copilului. Toate cazurile analizate susțin această observație. Deci, biserica trebuie să acorde o atenție deosebită consilierii familiale.

De asemenea, se pune și întrebarea referitoare la faptul că într-o societate multiculturală cum am pute păstra identitatea noastră culturală, valorile noastre morale și spirituale. Care este menirea școlii, a bisericii și a familiei în acest sens. Aici, în Transilvania, în secolul al XX-lea cum am putea păstra, transmite și practica religia noastră romano-catolică?

Cum putem găsi un echilibru între predarea religiei și practicarea acesteia în raport cu idealurile școlii contemporane? Ce putem valorifica din experiențele trecutului?

În orice caz, putem concludiona că doar acei dascăli pot crea ceva durativ și pot transmite valori tinerilor care dispun de o conduită morală fermă. Aceasta este cea mai mare provocare a secolului al XXI-lea privind formarea dascălilor.

O altă constatare se referă la faptul că biserica romano-catolică s-a străduit din toate timpurile să introducă în programa disciplinei și predarea teologiei morale. Din punct de vedere instructiv-educativ consider că, acesta este cel mai important lucru în formarea personalității unui om creștin. Conținuturile învățării, fixate de biserică pentru școlile vocaționale, pentru parohii, pentru instituțiile de stat, au asigurat însușirea unei mentalități creștine. De asemenea, și alte discipline ale teologiei au facilitat realizarea scopurilor educaționale, în special moralele cuprinse în sfânta scriptură, respectiv învățarea trans disciplinară, care a fost valorificată cu succes în acest sens în cadrul școlilor vocaționale.

Trebuie menționat și faptul că, în cadrul educației religioase s-a acordat întotdeauna o atenție deosebită aspectelor psihologice specifice vârstei tinerilor, problemelor sociale, dar și problemelor educaționale generate de anumite probleme sociale, precum: soarta orfanilor de după Primul Război Mondial, cărora s-au creat orfelinate. Orele de religie din cadrul parohiei au urmărit limbajul epocii respective și a încercat să creeze pentru tineri multiple posibilități de a putea răspunde la întrebările lor. Religia în viața umană îi preocupă pe tinerii aflați la etapa prepubertății. Pentru ei este esențial partea teoretică a religiei, dar este esențial și cu cine își petrec timpul liber sau legătura lor cu o comunitate care să fie purtătoare a unor valori morale identice cu ale lui.

În anul 1991, când predarea religiei era facultativă, atunci intenția puterii postcomuniste era evidentă. În programă s-a dorit includerea eticii și nu a moralei; predarea Sfintei scripturi ca materie indispensabilă în dezvoltarea culturii generale și nu prezentarea istoriei milosteniei care constituie bazele unei educații religioase. În acea perioadă, biserica romano-catolică a făcut tot ce a putut în vederea introducerii în școli a predării religiei să susțină educația

creștină și să nu fie o disciplină, un amalgam de etică-religie. Ci scopul său principal să fie predarea catehismului.

În 2015, iarăși a devenit disciplină facultativă, deja nu datorită principiilor postcomuniste promovate în epocă ci din cauza principiilor liberaliste care au promovat idei politice asemănătoare cu cele postcomuniste. Scopul urmărit era reducerea educației religioase la simplul statut de disciplină.

Rezultatele cercetării susțin ideea că educația religioasă de la școală trebuie să se diferențieze de cea de la parohie. În cadrul instituționalizat al școlii educația religioasă trebuie să aibă în vedere scopul instructiv-educativ, iar cea din cadrul parohiei urmărește transmiterea catehismului, deci are un pronunțat caracter mistagogic.

În legătură cu orele de religie putem face o constatare importantă. Rememorarea este facilitată de faptul că în cadrul acestor transmiterea informațiilor concrete este plasată în planul secundar și se acordă o atenție sporită crearea unei atmosfere propice transmiterii credinței. Acest fapt întărește ideea că profesorul de religie trebuie să țină cont de acest aspect, mai ales pentru că el reprezintă prin statutul lui Biserica și îl reprezintă pe Isus. Conturarea unei imagini despre Dumnezeu în mintea copilului depinde în mare măsură de modul în care el se raportează la divinitate, la Isus și cât de intens poate transmite celorlalți venirea mântuitorului. În același timp, trebuie să menționăm și importanța însușirii credinței în copilărie care va deveni la maturitate forța ocrotitoare a omului. Acest fapt accentuează ideea că educația religioasă din cadrul educației instituționalizate își are rolul său bine definit. Este esențială formarea metodico-științifică a profesorilor de religie, pentru ca ei să poată crea o atmosferă propice transmiterii credinței în cadrul disciplinei. Profesorul de religie trebuie să profite de multiplele posibilități oferite și de educația extra curriculară, precum: tabere, excursii, muzee, cluburi de filme etc. Elevii din secolul al XXI-lea impun profesorilor noi provocări, dar trebuie să știm că este important să folosim în așa fel metodele inovative încât să nu ne îndepărtăm de tradițiile noastre ancestrale. Acest lucru presupune o atenție sporită, bază științifică deosebit de vastă și nu în ultimul rând profesionalism.

Nu trebuie să uităm niciodată că microgrupurile reprezintă un suport moral semnificativ, ceea ce este foarte adevărat și în cazul profesorilor de religie, pentru că așa cum bine știm dascălul educă prin personalitatea lui, de aceea este important să aibă un suflet sănătos. Preotul care răspunde de predarea religiei sau metodistul, trebuie să acorde o atenție deosebită echilibrului interior al comunității în care practică credința.

Putem constata că în cele mai zbuciumate perioade ale existenței creștine, când preoții, profesorii au fost condamnați, dacă au recunoscut legăturile lor profunde cu credința, lor le-a dat putere că în fața lor era un model ca personalitatea lui Márton Áron. În foarte multe rememorări a fost amintit numele episcopului. El a fost prezent în viața creștină pentru că asemenea multor preoți romano-catolici a îndrăznit să se ocupe de transmiterea credinței la parohii. Acest fapt a dat putere celorlalți preoți care știau că în spatele lor se află o personalitate emblematică a bisericii romano-catolice. Învățăturile sale ne obligă și astăzi să adoptăm o atitudine pertinentă în fața credinței: Rolul pe care trebuie să ne asumăm este enorm, dar acesta ne asigură prețuirea noastră. Atât valorăm în evenimentele învolburate ale timpului câtă valori am acumulat în personalitatea noastră, în atitudinea noastră de-a lungul îndeplinirii sarcinilor care ne-au revenit. Noi suntem făuritorii propriei noastre sorți și de la viață nu putem aștepta la multă milostenie doar atât obținem cât am reușit să scoatem de la ea prin tenacitate, prin muncă silnică și conștient realizată. Trebuie să renunțăm la zilele de odihnă pentru a ne asuma rolul nostru în perioadele zbuciumate și trebuie să muncim cu o credință fermă în atingerea unui scop sfânt, acela de face tot ce putem pentru generațiile viitoare”⁹

---

⁹ Marton Áron: Biserică și școală

BIBLIOGRAFIE

I. Surse din arhivă:

Arhiva Episcopiei din Alba-Julia

Documente înregistrate la Administrația Eparhială

Fond: Probleme școlare

Fond: Sinodurile diecezei

Fond: Arhiva Capitlului

Testamente particulare

Fond: Circulare

Fond: Vizite

Fond: Călugări

1. AEA Num: 1938/1927 *Precizări privind limba maternă a elevilor*
2. AEA Num: 4185/1927 *Despre limba de predare a elevilor armeni și izraeliți*
3. AEA Num: 4503/1901 *Circulara episcopului Mailáth Gusztáv Károly către tineret*
4. AEA Num: 205/1924 *Exmatriculări*
5. AEA Num: 338/1925 *Circulara arhiepiscopului Mailáth Gusztáv Károly referitoare la formarea profesorilor de religie*
6. AEA Num: 47/1933 *Slujba oficială a școlilor*
7. AEA Num: 92/1924 *Regulament privind examenul de limbă a profesorilor*
8. AEA Num: 481/1993 *Achiziționarea, tipărirea cărților de religie*
9. AEA Num: 10/1933 *Circulară arhiepiscopală*
10. AEA Num: 103/1928 *Scrisoarea arhiepiscopului Majláth Gusztáv Károly, adresată preoților săi, referitoare la legea cultelor*
11. AEA Num: 1212/1993 *Pregătirea educației religioase pentru anul școlar 1993/94*
12. AEA Num: 1324/1927 *Dispoziții legate de ceremoniile școlare*
13. AEA Num: 1377/1923 *Dispoziția, privind inscripțiile școlilor*
14. AEA Num: 141/1920 *Dispoziție, referitoare la limba de predare*
15. AEA Num: 141/1924 *Dispoziție, privind predarea limbii române la clasele I și a II-a*
16. AEA Num: 1518/1991 *Cursurile de religie*
17. AEA Num: 1564/2001 *Programa școlară a educației religioase*
18. AEA Num: 16/1931 *Circulară arhiepiscopală*
19. AEA Num: 1611/1923 *Aprobarea legislației asociațiilor școlare*
20. AEA Num: 1700/1993 *Numirea în funcție a profesorilor de religie*
21. AEA Num: 2156/1926 *Dispoziție la adresa școlilor vocaționale*
22. AEA Num: 2180/1991 și 1699/1993 *Numirea în funcție a profesorilor la secțiile fără frecvență*
23. AEA Num: 2206/1992 *Profesorii de educația religioasă din școlile de stat vor primi retribuții*

24. AEA Num: 2243/1990 *Introducerea educației religioase în școli*
25. AEA Num: 2333/4. XI.1944 *Circulara arhiepiscopului Márton Áron către preoții săi*
26. AEA Num: 2482/1923 *Dispoziție, privind predarea în limba română a istoriei, geografiei și a educației civice*
27. AEA Num: 2597/1898 *Mailáth G. Károly: Situația educației maselor*
28. AEA Num: 2700/1901 *Circulara lui Mailáth G. Károly*
29. AEA Num: 2745/1991 *Educația religioasă și educația tinerilor*
30. AEA Num: 278/1910 *Datoria școlii față de minorii condamnați*
31. AEA Num: 2922/1928 *Legea cultelor*
32. AEA Num: 3142/1930 *Aprobare, privind comemorarea fondatorului școlii*
33. AEA Num: 4081/1938 *Regulamentul disciplinar al învățătorilor*
34. AEA Num: 4922/1925 *Dispoziție, privind tonul adoptat la procese*
35. AEA Num: 554/1948
36. AEA Num: 5984/1931 *Dispoziție, privind serbarea sărbătorilor religioase din cadrul școlii*
37. AEA Num: 63 875/1921 *Regulamentul Educației Naționale*
38. AEA Num: *Regulamentul secției fără frecvență, text integral lizibil, introdus în anexă*
39. AEA Num: 792/1999 *Educația religioasă în școli*
40. AEA Num: 848/1924 *Serbarea obligatorie în cadrul școlilor a sărbătorilor naționale*
41. AEA Num: 849/1925 *Circulară arhiepiscopală, privind educarea tinerilor*
42. AEA Num: 1548/1901 *Circulară arhiepiscopală*
43. AEA Num: 2455/1917 III. *Circulară*
44. AEA Num: 2574/1902 XIII. *Circulara papei Leó*
45. AEA Num: 3694/1924 *Dispoziții, privind manualele școlare*
46. AEA Num: 3931/1926 *Inființarea Congregației Maria din Transilvania*
47. AEA Num: 4175/1936 *Reorganizarea Consiliilor Școlare Zonale*
48. AEA Num: 4239/19 *Despre importanța educației religioase*
49. AEA Num: 4272/1933 *Regulamentul disciplinar al gimnaziilor romano-catolice pentru fete*
50. AEA Num: 4822/1915
51. AEA Num: 5143/1925 *Dispoziție, privind serbarea zilei de 1 decembrie*
52. AEA Num: 5791/1922 *Dispoziție aferentă programei din 1922*
53. AEA Num: 670/1901 *Circulară, se propune o asociație care protejează orbii*
54. AEA Num: 81/1929 *Scrisoarea arhiepiscopului Mailáth, adresată d-lui Iuliu Maniu*
55. AEA Num: 8290/1914 *Dispoziție, privind utilizarea corespunzătoare a imobilelor destinate școlilor*
56. AEA, *Circulară din 15 august, 1927.*
57. AEA Num: 4541/1915, *Circulară nr. XIV*
58. AEA Num: 3060/1928 *Scrisoarea arhiepiscopului Mailáth Gusztáv Károly, adresată ministrului Iuliu Maniu*
59. AEA Num: 2750/1925
60. AEA Num: 141/1940
61. AEA Num: 1518/1991 *Cursuri de profesori de religie*
62. AEA Num: 158/1913 *Sinodul diecezei din 1913*
63. AEA Num: 3595/1946 *Discursul arhiepiscopului Márton Áron, rostit în 1946 cu ocazia Ședinței Decezei*
64. AEA Num: 50/1877 *Problemele școlilor vocaționale și ale celor publice*
65. AEA Num: 800/1872 *Circulara arhiepiscopului Fogarassy Mihály legată de legea învățământului din 1868*
66. AEA Num: 2231/1948 *Scrierile și discursurile lui Márton Áron*

67. AEA Num: 453/1958 *Circulară arhiepiscopală*
68. AEA Num: 481/1993 *Achiziționarea, tipărirea manualelor de educație religioasă*
69. AEA Num: 5859/1932 *Circulară arhiepiscopală*
70. AEA Num: 43/1939 *Circulară arhiepiscopală*
71. AEA Num: 4841/1897 *Mailáth Gusztáv Károly, Atenționări preotești în educația religioasă*
72. AEA Num: 5764–1926 *Arhiepiscopul Majláth în senat*
73. AEA Num: 4708–1948 *Circulara lui Márton Áron*

Arhiva Batthyaneu din Alba-Iulia

1. Márton Áron: *Educația maselor din Estonia, Polonia și Danemarca*. In: Batthyaneum. Márton Áron

Fond: IV., 1–5. Nr. inv. 1682. 5–6.

2. Márton Áron: *Scrisoare către arhiepiscopul Mailáth G. Károly* (26 mai, 1920) In: Batthyaneu. *Scisorile lui Mailáth G. Károly*. Registrul VII. lotul D. Num. Inv. 30.285.

Filiala Arhivei Episcopale din Alba-Iulia cu sediul în Sfântu Gheorghe

Documente înregistrate

Diferite documente tipărite

Documente școlare

Volume

Procesele-verbale între anii 1885-1908, întocmite la ședințele comunității romano-catolice din Sfântu Gheorghe

Procesul-verbal între anii 1908-1933, al ședinței consiliului bisericesc din Sfântu Gheorghe

Procesul-verbal între anii 1945-1948, al ședinței consiliului bisericesc

Procesul-verbal între anii 1957-1967, al ședinței consiliului bisericesc

Procesul-verbal între anii 1968-1980, al ședinței consiliului bisericesc

Historia Domus

Anale ale Sanctei Maria

1. AEA FAE Sf. Gheorghe, Spl, Documente înregistrate, 137/1943

2. AEA FAE Sf. Gheorghe, Spl, Documente înregistrate, 289/1946 v., 294/1946 v.

3. AEA FAE Sf. Gheorghe, Spl, Documente înregistrate, 300/1948.

4. AEA FAE Sf. Gheorghe, Spl, Documente înregistrate, 305/1948 170/1946, 310/1947

5. AEA FAE Sf. Gheorghe, Spl, Documente înregistrate, 167/1914

6. AEA FAE Sf. Gheorghe, Spl, Documente înregistrate, 141/1948, 304/1948, 302/1948

7. AEA FAE Sf. Gheorghe, Spl, Documente înregistrate, 52/1870

8. AEA FAE Sf. Gheorghe, Lot I.4 Micloșoara, *Visitatio canonica Sfântu Gheorghe*, 1886, 3.

9. AEA FAE Sf. Gheorghe, Spl, Documente înregistrate, 10/1866. in: *Biserica romano-catolică din Sfântu Gheorghe în secolele 18-20*, Péntes Lóránd, Editura Sfântu Gheorghe, 2011.

10. AEA FAE Sf. Gheorghe, Spl, Volume, *Procesul-verbal între anii 1908-1933, al ședinței consiliului bisericesc*, volumul III, 128-130, 197-216.

11. AEA FAE Sf. Gheorghe, Spl, *Procesul-verbal între anii 1908-1933, al ședinței consiliului bisericesc*, volumul III, 430/1931

12. AEA, FAE Sf. Gheorghe, Spl, Documente înregistrate, 3202/1923 Ordinul Inspectoratului 43/1923, 212/1923, 12/1925

13. AEA FAE Sf. Gheorghe, Spl, Documente înregistrate, 226/1922

14. AEA FAE Sf. Gheorghe, Spl, Documente înregistrate, 246/1933

15. AEA FAE Sf. Gheorghe, Spl, Documente înregistrate, 5/1873

16. AEA FAE Sf. Gheorghe, Spl, Documente înregistrate, 44/1872

17. AEA FAE Sf. Gheorghe, Spl, Documente înregistrate, 158/1915

18. *Procesul-verbal între anii 1908-1933*, volumul III, 279/1931

19. AEA FAE Sf. Gheorghe, Spl, Documente înregistrate, 5113–1927, 156/1927
20. AEA FAE Sf. Gheorghe, Spl, 2597/1909 *Circulara lui Mailáth Gusztáv Károly*
21. AEA FAE Sf. Gheorghe, Spl, Documente înregistrate, 20/1924 v. *Document funcțional 1/1915*

Biblioteca Muzeului Național Secuiesc, Sfântu Gheorghe

1. Din 1902 se constituie Sfatul Județean Sfântu Gheorghe, declarația d-lui Gödri Ferenc, junior
2. Comunicatul Bisericesc al oășului Sfântu Gheorghe din 1945, crăciun, nr. 1, 28898

Biblioteca Parohiei Sfântu Iosif din Sfântu Gheorghe

1. Comunicatul Bisericesc al orașului Sfântu Gheorghe din 1948, martie, nr. 16
2. Matricole

Arhiva Statusului Romano-Catolic din Transilvania, cu sediul în Cluj-Napoca

1. N um. 4573-1906. *Procesul-verbal al ședinței statusului din anul 1912*, Arhiva Statusului Romano-Catolic din Transilvania, cu sediul în Cluj-Napoca
2. *Raportul consiliului directorilor ai Statusului Romano-Catolic din Transilvania*, 1920.5, Cluj-Napoca, Arhiva Statusului Romano-Catolic din Transilvania, cu sediul în Cluj-Napoca
3. *Discursul arhiepiscopului Majláth Gusztáv Károly*, cu ocazia ședinței ordinale din cadrul Statusului Romano-Catolic din Transilvania, din 14 mai, 1925- procesul-verbal al statusului din 1925, 3-4, Arhiva Statusului Romano-Catolic din Transilvania, cu sediul în Cluj-Napoca

Direcția Județeană Covasna a Arhivelor Naționale din România

1. Lot 14. Arhiva din Sfântu Gheorghe, pachetul 14, inv. 1/a
2. Lot 14. Arhiva din Sfântu Gheorghe, pachetul 14, inv. 2/234, 1412/1855
3. Lot 14. Arhiva din Sfântu Gheorghe, pachetul 14, inv. 1/77
4. Lot 105. Nr. 586 Matricole ale Parohiei Romano-Catolice din sfântu Gheorghe

Arhiva Colegiului Național „Székely Mikó”: *Documente, acte înregistrate*

Arhiva Liceului Teoretic „Mikes Kelemen”: *Documente, acte înregistrate*

II. Editoriale

1. Schematismul milenar al diecezei din Alba-Iulia, redactat de Zsebe Márta, Verbum Cluj-Napoca, 2010.
2. Ferenczi Sándor: *Lista cronologică a preoților de la dieceza din Alba-Iulia*, Societatea Sfântu Ștefan-Verbum-Cluj-Napoca, 2009, 365.
3. Catalogus-Dioecesis-Albae Iuliensis pro anno 1938, Alba Iuliae, Ex officina Tipografia Lycei.
4. Lista arhiepiscopilor din Cluj-Napoca, filiala generală a diecezei de la Alba-Iulia , 1940, Editura Gloria, Cluj-Napoca, Str. Farkas, nr. 7.
5. Catalogus venerabilis cleri almae diocesis Transilvaniensis 1923, Typographia Lycei Episcopalis Alba Iuliensis.
6. Catalogus dioecesis – Alba-Iuliensis pro anno 1940, Alba Iuliae Typographia Lycei Episcopalis.
7. Catalogus-Venerabilis cleri almae Dioecesis Transylvanionsis 1922, Typographia Lycei Episcopalis,

Alba Iuliensis

8. Jakubinyi György: *Arhontologia religioasă a romano-catolicilor din România, a protestanților transilvăneni și a izraeliților*, Editura Verbum, 2001.

9. Székely Károly, *Broșuri din 28 martie 1926*. Cu ocazia sfințirii clopotului, 1926.

10. *Ordin pentru școlile publice primare romano-catolice ale diecezei din Transilvania*, Editura Püspöki

Lyceumi, Alba-Iulia, 4.

11. Lázár Albert: *Domus Historiae Székelyszenlélekiensis* (1932–1984).

III. Manuscrise

1. *Istoria pe 25 de ani a internatului și a orfelinatlui de fete Sancta Maria din Sfântu Gheorghe 1915-*

1940, manuscris

2. *Memoriile personale ale episcopului Bálint Lajos*, manuscris, ft. Márkus András, consilier canonic

3. *Jurnalul sorei Placilla*, volumul IV, în posesia d-nei Fogarassy Hajnalka

4. *Predicile canonului Szilveszter Sándor*

IV. Prologuri ale carnetelor de elevi

1. *Carnetele de elevi între anii 1908-1928 ale Colegiului Statal Transilvănean Romano-Catolic din*

Sumuleul Ciucului

V. Bibliografie de specialitate din domeniul istoriei cultelor și al istoriei universale

1. Ádám János: *Trăsăturile educației iezuitene și pedagogia lui Ignat*, 1998. 3-148.

2. Adrányi Gábor: *Istoria cultelor*, München, 1975, 122.

3. Adrányi Gábor: *Politica de est a Vaticanului între anii 1939-1978, procesul Mindszenty*, Editura

Kairosz, Győr, 2004, 126.

4. Adriányi Gábor: *Compendiul cultelor*, Societatea Sfântu Ștefan, Budapesta, 2001, 84-85.

5. Adriányi Gábor: *Istoria bisericii romano-catolice din secolul al XX-lea*, Editura Kairosz, Budapesta,

2005. 250–251.

6. Adriányi Gábor: *Politica cultelor din epoca Bach*, Editura Kairosz, 2009, 99-101

7. Albert B. Gábor: *Bazele teoretice și istorice ale educației*, Cursuri universitare, Kaposvár, 2011.

8. Antal Imre: *Cinste lor, Articole din istoria Colegiului Romano-Catolic din Miercurea-Ciuc*, Miercure-Ciuc, 1994, 39.

9. Balogh Arthur: *Ocotirea internațională a minorităților naționale pe baza tratatelor și a tratelor*

de pace pentru minorități naționale, Ludwig Vögl Verlag, Berlin, 1928, 166.

10. Bangert V., William: *Istoria iezuiților*. (în traducerea lui Szelenge J). Editura Osiris, Budapesta,

2002, 96-97.

11. Bárdos-Féltoronyi Miklós: *Biserici și state din Europa Centrală*. Editura Ballasi-Polis, Budapesta-

Cluj-Napoca, 2001, 22.

12. Beke Antal: *În interesul școlilor vocaționale și a celor publice*, Alba-Iulia, 1871.

13. Berecz Gyula: *Istoria instituțiilor pentru educația maselor din comitatul Trei Scaune*, Editura

ALEXI, Brașov, 1893, 99.

14. Bíró Vencel: *Arhiepiscopii-pedagogi în dieceza de la Alba-Iulia*, In: Școala ardeleneană 1938/39,nr. 5–6, 292.
15. Bitay Árpád: *Legea din 1925, privind educația particulară*, in: Ordinul de execuție referitoare la educația particulară, Minerva, 1926.
16. Boga Alajos: *Trecutul educației romano-catolice din Transilvania*, Ediția Societății Pázmány. Cluj-Napoca 1940. 32-44.
17. Boros Fortunát: *Pál István (1854–1935)*, In: catolicii cei mari din Transilvania (în realizarea lui Bíró Vencel–Boros Fortunát), Tipografia Sfânta Bonaventura, 1941, 169-171.
18. Botár Gábor: *În accelerarea iubirii lui Hristos, activitatea în Transilvania a Surorilor Franciscane din Mellersdorf, denumite după Familia Sfântă*, Budapesta-Cluj-Napoca, 2014, 192-193.
19. Böződi György: *Regretul secuului*, Budapesta, 1939, 101-110.
20. *Broșură cu ocazia comemorării a 100 de ani de la înființarea bisericii*, red. Ft. Szabó Lajos, Sfântu Gheorghe, 2002, 24.
21. Carrasco de Paula, Ignacio: *Eutanasia*. In: Sfatul Papei pentru Familie: Lexiconul Familie. Despre concepțiile și întrebările etice polemizate în legătură cu familia și cu viața. Editura Societății Sfântu Ștefan. Budapesta, 2012, 298-304.
22. Casaroli, Agostino: *Martiriu al răbdării. Sfântul Scaun și visele comuniste. (1963-1989)*, Editura Societății Sfântu Ștefan, Budapesta, 2001.
23. Cywinski, Bohdan: *Proba de foc. Biserică, societate și stat în Europa de Est și de Mijloc*. II. Budapesta, 2005, 298-329.
24. Cserey Zoltán – József Álmos: *Istoria ilustrată a orașului sfântu Gheorghe*, Editura Medium, Sfântu Gheorghe, 27.
25. Csíkmadarasi Bogats Dénes: *Istoria orașului Sfântu Gheorghe*, în ediția d-lui Albert Ernő, 1999, 52.
26. Csiráki László: *Benedictinii în slujba omenirii și a bisericii. Marele pedagog al popoarelor...* (în ediția lui Szennay András). Editura Societății Sfântu Ștefan. Budapesta, 1981, 342-347.
27. Csóka J. Lajos: *Istoria universală a fiilor Sfântului Benedic I.*, Editura Ecclesia, Budapesta, 120-130.
28. Darkó Zoltán: *Reforma agrară română și bisericile maghiare din Transilvania*, Oradea, 1927, vol. I, 912, Id. *Moșiile bisericilor maghiare*, 25.
29. Delumeau, Jean: *Renașterea*, Editura Osiris, Budapesta, 1997, 309-344.
30. Diószegi László: *Istoria maghiarilor din România 1919-1940*, In: Diószegi László – R. Süle Andrea: *Cei șaptezeci de ani. Istoria maghiarilor din România 1919-1989*, Institutul de Hungarologie, Budapesta, 1990, 29.

31. Domokos Pál Péter: *Neîncetat*, Editura Eötvös- Editura clerică Szent Gellért. Budapesta, 1989, 297-299.
32. Egyed Ákos: *Istoria scurtă a secuimii de la descălecat până la 1918*, Miercurea-Ciuc, 2009, 281
33. Eröss Alfréd: *Chipul sufletesc al lui Mailáth*, Arad, 1940.
34. Eröss Alfréd: *Principiile educaționale ale arhiepiscopului Mailáth*, In: Școala Ardeleană, 1939/40, nr. 7–8, 407.
35. Fábrián Gy. – Ötvös P: *Drepturile minorităților*, Culegere, Komp-Press Korunk; Barát Farmer, H. David (szerk.): *Oxford. Dicționar al Sfinților*, Univers enciclopedic. București, 1999, 225–226.
36. Fazekas Csaba: *Biserici, politica bisericilor și mentalități politice în timpul monarhiei austro-ungare*, Universitatea din Miskolc, Institutul Politologic. Miskolc, 2008, 10.
37. Fejtő Ferenc: *Iosif al II-lea*, Editura Atlantisz. Budapesta, 1997, 273-283.
38. Ferenczi Sándor: *Lista preoților de la dieceza din Alba-Iulia. Societatea Sfântu Ștefan-Verbum*, Budapesta–Cluj-Napoca, 2009, 365.
39. Ferenczi Sándor: *Márton Áron și preoții săi*, in: Ecce sacerdos magnus, Studii destinate comemorării a 75 de ani de la sfințirea lui Márton Áron ca arhiepiscop, Budapesta–Cluj-Napoca, 2014, 111-112.
40. Ferenczi Sándor: *Moloch – provocatorul Dumnezeului. Traectoria deosebită a parohului Szabó György*, Societatea Sfântu Ștefan – Verbum, Budapesta–Cluj-Napoca, 2015, 134-158.
41. Finaczy Ernő: *Istoria educației din epoca modernă*, Budapesta, 1927, 18-47.
42. Finaczy Ernő: *Istoria educației din Evul Mediu*, Budapesta, 1914, 52-61.
43. Finaczy Ernő: *Istoria educației din Reanaștere*, Budapesta, 1919.
44. Finaczy Ernő: *Istoria educației din Ungaria în perioada domniei Maria Teresia I*, Budapesta, 1989, 146-163.
45. Gál Kelemen: *Cercetările bacalaureatului din 1926*, Banca de Date Maghiară din Transilvania, www.adatbank.ro/transindex.ro, 305-307, descărcat 22 martie, 2016.
46. Gál Kelemen: *Spicuri din câmpul legilor de învățământ*, Banca de Date Maghiară din Transilvania, www.adatbank.ro/transindex.ro, 152-155, descărcat 22 martie, 2016.
47. Gárdonyi Máté: *Introducere în istoria bisericii romano-catolice*, Editura Jel, Budapesta, 2006, 295-297.
48. Géczy M. Immakuláta: *Nume despre Fecioara noastră. Istoria ordinii surorilor școlare sărace și principiile educaționale ale acestora*, Szeged, 1941.
49. Grzeskowiak, Alicja: *Dreptul la avort?* In: Sfatul Papei pentru Familie: Lexiconul Familie. Despre concepțiile și întrebările etice polemizate în legătură cu familia și cu viața, Editura Societății Sfântu Ștefan. Budapesta, 2012, 13-20.
50. György Lajos: *Educația creștină – 3*. In: Școala ardeleneană 1938/39, nr. 5–6, 270.
51. György Lajos: *Márton Áron arhiepiscopul-dascăl al Transilvaniei*, In: Școala ardeleneană 1938/39, nr. 5–6, 285.
52. Hermann Egyed: *Istoria bisericii romano-catolice din Ungaria până în 1914*, Cărțile Aurora, München, 1973, 261–263.
53. Holló László (redactor): *Autonomia romano-catolică, Capitole din istoria Statusului Romanocatholic din Transilvania*, Statusul, 2007, 261-263.
54. Horváth Pál: *Philosophia perennis. Istoria gândirii romano-catolice moderne*, Editura Kairosz, Budapesta, 2008, 129.
55. Ijjas Antal: *În viforul celor douăzeci de secole. Istoria bisericii și a papismului*, Budapesta 1948, 359-367.
56. Illyés András: *Viața sfinților*, Nagy-Szombat, 1718, 321–330.
57. Jakó Zsigmond (comunică): *Arhiva. Diplome, scrisori și alte documente aferente istoriei*

- Transilvaniei II, 1301-1339*, Arhiva Națională a Ungariei, Budapesta, 2004.
58. Jakó Zsigmond (közli): *Arhiva din Transilvania. Diplome, scirsori și alte manuscrise legate de istoria Transilvaniei. II. 1301-1339*, Arhiva Națională din Ungaria, Budapesta, 2004.
59. Jakubinyi György: *Arhontologia religioasă a romano-catolicilor din România, a protestanților transilvăneni și a izraeliților*, Editura Verbum, Cluj-Napoca, 2010, 36.
60. Jánosi Dalma: *Aliații lui Dumnezeu (Interviu cu Habsburg-Lotharingiai Christiana)*, In: *Inimă*. 2016/5. 9–11.
61. Kádár Gyula: *Istoria educației din Trei Scaune, Sfântu Gheorghe*, 1994.
62. Kádár Gyula: *Maghiarimea sub presiune (Oprimarea națională din România)*, Miercurea-Ciuc, 2013, 182-183.
63. Kádár Gyula: *Trecutul nostru ne obligă*, Scribae, Sfântu Gheorghe, 2012, 173.
64. Kahler Frigyes: *Umbra lungă a comunismului*, Editura Kairosz, Budapesta, 2012, 88.
65. Kelemen József in: *Cei zece ani, Anale jubiliare a Liceului Teoretic „Mikes Kelemen”*, 2001.
66. Kéri Katalin: *Operele maghiare și cercetările, privind istoria educației de fete, până la mijlocul secolului al XX-lea. Istoria educației și istoria educației de fete*, 1999.
67. Kosáry Domokos: *Reformele educaționale ale abolutismului iluminist (1765-1790)*, In: *Istoria educației maghiare I*. Tankönyvkiadó. Budapesta, 1988, 161-162.
68. Kosztándi Teréz: *Posibilitățile dezvoltării de identitate în cadrul comunității rome*, KGRE Bp., Lucrare de licență, 2014.
69. Kovács Alajos: *Maghiarimea din Transilvania și statistica română*, In: *Cei șaptezeci de ani*, 12- 15.
70. Kuszálík Péter–Marton József: *Statusul romano-catolic transilvănean*, In: *Lexiconul maghiar romano-catolic III*, Editura Societății Sfântu Ștefan, Budapesta, 1997, 203-204.
71. László Dezső: *Darurile existenței de minoritar. Scrieri publicistice, studii, 1929-1940* (în redactarea lui Cseke Péter), Cluj-Napoca, 1997, 227-228,
72. Lavinia Stan – Lucian Turcescu: *Religion and Politics in Post-Communist Romania*. Religion and global Politics series, Oxford University Press, Oxford – New York, XVI, 270.
73. Léstyán Ferenc: *Arhiepiscopia romano-catolică din Transilvania în comunismul anticlerical I*, 13/e. Diferite scieri.
74. Léstyán Ferenc: *Lupta școlilor vocaționale între cele Două Războaie Mondiale 1920-1940*, Cluj-Napoca, 2000, 14.
75. *Lexiconul maghiar romano-catolic XI*, SZIT, Budapesta, 2006. 526–528.
76. Lőrincz Ottó: *Istoria diezezei romano-catolică de la Oradea între anii 1945 și 1989*, Editura Europrint, Oradea, 2013,42
77. Maritain, Jacques: *Umanismul cel veridic*, Asociația Sfântu Ștefan, Budapesta, 1996, 44-75.
78. Martinetti, Giovanni: *Argumentele logice ale credinței de azi*, Editura Paulusz Hungarus–Kairosz, Budapesta, 33-78.
79. Marton József red.: *Dumnezeul meu esența mea. O sută de ani de la nașterea lui Jakab Antal*, Budapesta-Cluj-Napoca, 2009, 34.
80. Marton József: *Cateheză*, Cluj-Napoca, 1998, 23.
81. Marton József: *Cei 90 de ani ai catolicismului din Transilvania (1900-1990)*, Editura Universității din Cluj-Napoca, 2008, 36.
82. Marton József: *Dieceza din Alba-Iulia în secolul al XX-lea*, in *Studia Theologica Transsylvaniensia*, 8/2006, 13.
83. Marton József: *Dieceza din Alba-Iulia în secolul al XX-lea*, Pro-Print, 2014, 110-112.

84. Marton József: *Dieceza din Alba-Iulia în secolul al XX-lea*, Pro-Print, Miercurea-Ciuc, 2014, 286.
85. Marton József: *Dieceza din Alba-Iulia în secolul al XX-lea*, Pro-Print, Miercurea-Ciuc, 2014, 45- 50.
86. Marton József: *Dieceza romano-catolică de la Alba-Iulia din secolul al XX-lea*, Miercurea-Ciuc, Editura Pro-Print, 2014, 4.
87. Marton József: *Dieceza transilvăneană în Evul Mediu*, Pro-Print, Miercurea-Ciuc, 2013, 101-103.
88. Marton József: *Dieceza transilvăneană în Evul Mediu*, Pro-Print, Miercurea-Ciuc, 2013, 155- 156.
89. Marton József: *Dieceza transilvăneană în Evul Mediu*, Pro-Print, Miercurea-Ciuc, 2013, 76-78.
90. Marton József: *Educația preoților în cadrul diecezei din Transilvania, între anii 1753-1918*, Editura Márton Áron, 1993, 36.
91. Marton József: *Epoca Modernă a creștinismului*, Editura Mentor, Târgu-Mureș, 2006, 102-109.
92. Marton József: *Epoca modernă a creștinismului*. Editura Mentor, Târgu-Mureș, 2008, 35.
93. Marton József: *Istoria diecezei din transilvania (Alba-Iulia)*, Alba-Iulia, 1993, 144-145.
94. Marton József: *Istoria diecezei transilvăneane*, Alba-Iulia, 155.
95. Marton József: *Istoria vieții monahale*, Editura Studium, Cluj-Napoca, 2010, 116-119.
96. Marton József: *Viața și activitatea lui Fogarasy Mihály, arhiepiscop al Transilvaniei*, Alba-Iulia, 2005, 107.
97. McGrath, Alister: *Amurgul ateismului. Victoria și risipirea ateismului în lumea modernă*, Editura Societății Sfântu Ștefan, Budapesta, 2008, 82-105.
98. Mészáros István – Németh András – Pukánszky Béla: *Istoria educației*, Culegere, Editura Osiris, 2006.
99. Mészáros István: *Istoria milenară a școlii vocaționale romano-catolice din Ungaria*, Editura Societății Sfântu Ștefan, Budapesta, 2000, 128-137.
100. Mészáros István: *Istoria milenară a școlii vocaționale romano-catolice din Ungaria*, Editura Societății Sfântu Ștefan, Budapesta, 2000, 19-20.
101. Mészáros István: *Renașterea în educație*, In: *Istoria educației maghiare I*, Tankönyvkiadó, Budapesta, 1988, 39–41.
102. Meszlényi Gyula: *Epoca iosefinilor*, Budapesta, 1934, 103–105.
103. Mikó Imre: *Cei douăzeci și doi de ani*, Editura Optimum, Budapesta, 1988.
104. Miskolczy Ambrus – Varga. E. Árpád: *Pe tărâmul fabulos al isefinismului*, Editura Tarsoly, Budapesta, 2013, 12–23.
105. Moldovan, Ștefan: *Concordatul în dreptul internațional și concordatul statului Român cu Vaticanul*, Sibiu, 1942, 82.
106. Moliter Ferenc: *Iosif al II-lea, un împărat Don Quijote*, Editura Gondolat. Budapesta, 1987, 219–232.
107. Molnár Tamás: *Epoca Modernă*, Editura Kairosz. Budapesta, 2008, 115.
108. Molnár Tamás: *Pelerinajul secular al Bisericii*, Editura Societății Sfântu Ștefan, Budapesta, 1997, 25-26.
109. Mondin, Battista: *Enciclopedia papilor*, Editura Societății Sfântu Ștefan, Budapesta, 2001, 595-621.

110. Montessori, Maria: *Descoperirea copilului*, Carthophilus, 2011, 147–151.
111. Nagy Lajos: *Situația drepturilor minorităților din România Mare*, Editura Minerva, Cluj-Napoca, 1944.
112. Nagy Mihály Zoltán: *Posibilitățile de valorificare a resurselor arhivei clericale din România în cercetările legate de istoria bisericilor*, in: *Noile abordări ale istoriei bisericești romano-catolice maghiare de după 1945*, Red. Varga Szabolcs – Vértesi Lázár, PHF, 2007, 197–202.
113. Nazianzoszi Szent Gergely: *Discurs despre Basileu*, In: Testamentul nostru ancestral-creștinesc 7, Kt. (Kortárs szentek kortárs szentekről). Editura Jel. Budapesta, 2003, 81.
114. Nóda Mózes: *Cum se naște un concordat? Despre concordatul din România*, In: Trecutul nostrum milenar, Budapesat, 2009, 212–213.
115. Novák Csaba Zoltán – Tóth-Bartos András – Kelemen Kálmán-Lóránt: *Renașterea, din Trei Scaune Covasna*, Pro-Print, 2013, 178.
116. Pál István: *Discursuri pentru tineret*, Editura Becsek D. fia, Odorheiu-Secuiesc, 1912. mek.hu
117. Pál István: *Regele Sfântu Ștefan, învățătorul tineretului maghiar*, Discurs rostit cu ocazia inițierii Asociației Szent Imre, din Cluj-Napoca, in: *Discursuri pentru tineret*, Editura Becsek D. fia, Odorheiu-Secuiesc, 1912. 57.
118. Péntes Lóránd: *Comunitatea romano-catolică de la parohia din Sfântu Gheorghe, în secolele al XVIII-XX-lea*, Sfântu Gheorghe, 2011, 64.
119. Péntes Lóránd: *Institutul Sancta Maria din Sfântu Gheorghe, mănăstire, orfelinat, școala primară de fete, gimnaziul de fete, liceul pedagogic (1915-1948)*, Acta Siculica, MNS, Sfântu Gheorghe, 2010.
120. Polónyi István: *Educația din țară de la începutul mileniului*, UMK, BP, 99.
121. Sarnyai Csaba Máté: *Statul cu substrat burghez și biserica romano-catolică (1848. Martie- Decembrie)*, Budapesta, 2002, 15-27.
122. Sávai János: *Istoria educației*, Szeged, 2000, 162–174.
123. Sefarevics, Igor: *Socialismul ca fenomen al istoriei universale*, Editura Kairosz. Budapesta, 1994. 261–272.
124. Shaha, Shulamith: *Copii în Evul Mediu*, Editura Osiris, Budapesta 2000, 281–297.
125. Szabó Ferenc: *Hristos și biserica lui în autobiografia lui Pázmány Péter*, Budapesta, 2012, 392–406.
126. Szabó M. Attila: *Instituții educaționale maghiare de la poalele Măgurei. Istoria gimnaziului de la Simleul Silvaniei*, Odorheiu-Secuiesc, 2015, 201.
127. Szántó Konrád: *Istoria bisericii romano-catolice II*, Editura Ecclesia. Budapesta 1984. 445–446.; Tomka Miklós: *Învățăturile civice ale Bisericii*. In: *Învățăturile civice ale Bisericii*, Documente. (red. Tomka Miklós–Góják János), Societatea Sfântu Ștefan, Budapesta, 11.
128. Szekfű Gyula: *Istorie maghiară scurtă 1606-1939*, Editura Osiris, Budapesta, 2002, 366.
129. Szent Ágoston: *De catechizandis rudibus (Despre educația celor needucați)* (trad. Péntes János), Editura Agapé. Újvidék, 2001, 11.
130. Szilas László: *Scurtă istorie a bisericii. Roma*, 1982, 108; Hermann: *Istoria bisericii romanocatoalice în Ungaria*, 1914. 381-383.
131. Tamási Zsolt-József: *Dieceza romano-catolică din Transilvania în timpul revoluției de la 1848-49*, Editura Stientia, Cluj-Napoca, 2007, 207–309.
132. Tamási Zsolt-József: *Eforturi premergătoare sinodului din Ungaria: 1848, 1948*, In: Am scăpat din ghearele leului. Biserica romano-catolică din Transilvania din perioadele de cumpănă: 1848, 1948 (red. Marton József–Diósi Dávid), Societatea Sfântu Ștefan, Editura Verbum, Budapesta–Cluj-Napoca, 2015, 35–88.

133. Tamási Zsolt-József: *Elita liberală națională și biserica romano-catolică în polemele religioase din perioada Reformei*, In: Am scăpat din ghearele leului. Biserica romano-catolică din Transilvania din perioadele de cumpănă: 1848, 1948. Societatea Sfântu Ștefan, Editura Verbum, Budapesta–Cluj- Napoca, 2015, 9-34.
134. Tempfli Imre: *Din noroi și din razele soarelui*, METEM, Budapesta, 2002, 199–639.
135. Tomka Miklós – Goják János red.: *Învățăturile civice ale Bisericii*, Documente, Societatea Sfântu Ștefan, Budapesta, 27–56.
136. Török Mihály: *Teoria educației religioase*, Esztergom, 1910, 10.
137. Trócsányi Zsolt: *Wesselényi Miklós și universul lui*, Editura Gondolat, Budapesta, 1970, 85–160.
138. Vanyó László: *Biserica creștină antică și literatura ei*, Editura Societatea Sfântu Ștefan, Budapesta, 198... 370-382.
139. Varga Gabriella – Vencser László: *Salutări în fața lui Pálfi Géza. Rememorări, ilustrații*, Kairosz, 2011, 241–243.
140. Vass István: *În capcana timpurilor*, Editura Casa Corpului Didactic Apácai Csere János, 2000, 87.
141. Vési László: *Locul educației cultelor în educația destinată minorităților*, In: Perspectivele sistemului educațional al maghiarilor din România, Citează: Murvai László, Cluj-Napoca, 90– 127.
142. VINCZE Gábor: *Iluzii și dezamăgiri, Capitale din istoria maghiarimii din România de după cel de-al Doilea Război Mondial*, Miercurea-Ciuc, 1999.
143. Virt László: *Cătușe și glorie*, In: Minoritatea romano-catolică din Transilvania, Cărțile Forumului Bisericii, Budapesta-Luzern, 1991, 26–27.
144. Virt László: *Cu inimă deschisă, Viața și principiile arhiepiscopului Márton Áron*, Budapesta, 2002, 337–343.

VI. Studii, articole, capitole

1. Balázs András: *Anii domniei române. Trecutul și prezentul catolicismului din Transilvania*, Citează Marton József: *Concordatul dintre Sfântul Scaun și România*, Muzeul din Transilvania, vol. 56, 1994, caietele 3-4.42–50.
2. Balázs András: *Date necesare în susținerea luptei pentru drepturile minorităților din Transilvania 1919-1929*, 151-154.
3. Balázs András: *Date necesare în susținerea luptei pentru drepturile minorităților din Transilvania 1919-1929*, 151-152.
4. Balogh Júlia: *Politica învățământului românesc din Transilvania*, In: *Történelmi Szemle*, 1987- 1988, 3. sz. 275.
5. Balogh Margit – Gergely Jenő: *Stat, biserică și creștinism în Ungaria, 1790–2005. I.*, História, MTA Institutul Științific al Istoriilor, Budapesta, 2005, 240–244.
6. Barabás Endre: *Situația învățământului minorității maghiare din România 1918–1940–1941*, Circulară pentru minorități, Pécs 1943/5–6. 12-13.
7. Barabás Endre: *Zonele culturale romano-maghiare din Transilvania*, Magyar Szemle, 1928, 2, 156.
8. Benkő Samu: *Cei trei arhiepiscopi pentru rezistență*, in: Keresztény Szó, 1990, 12. sz. 3.
9. Courtois, Stéphane–Werth, Nicolas: *Cartea neagră a comunismului*, (Trad. Benye J). Nagyvilág f.a. 429.
10. Demeter Csanád: *Educația din transilvania în anii 1960-1980*, In: Educația minorității maghiare din România, 94, www.prominoritate.hu/reviste/2012/ProMino12-1-06.Demeter.pdf. descărcat: 25. 03.2016.

11. Discursul arhiepiscopului Márton Áron cu ocazia deschiderii ședinței ordinale a Sfatului Diecezei din 16 noiembrie 1939, Școala Ardeleană 1939/40 nr. 3-4, 121-122.
12. Fábrián Mária: *Valori creștine, școli vocaționale din Transilvania (1990-1999). Morala unui sondaj*, in: Korunk, III. X./10. 1999. október, 89.
13. Fehér Katalin: *În oglinda jurnalismului contemporan al politicii educaționale centrale și superioare a lui Iosif al II-lea*, In: Magyar Könyvszemle (redactor-șef. Kókay Gy.) 114. seria. 1998/4. Editura Argumentum, Budapesta, 1998, 336–337.
14. Fóris-Ferenczi Rita: *Școlile generale vocaționale din cadrul învățământului românesc destinat minorității maghiare*, red: Pásztor Gabriella și Révay Magdolna, 2005/III.
15. Fritz László: *Cei zece ani ai învățământului maghiar din Transilvania*, In: Erdélyi Magyar Évkönyv 1918–1929. Cluj-Napoca, 1930, 75.
16. Gál László: *Educația religioasă romano-catolică din cadrul diecezei de la Alba-Iulia*, In: Vigília, seria 77, 2012/7, 535.
17. Gazda Árpád: *Ne distrugem cu veselie*, Interviul cu profesorul teologic pensionar Tökés István, In: Szempont, Seria X, 2011.29 aprilie-1 mai.
18. Kelemen József: *Cei zece ani, Anale jubiliare a Liceului Teoretic „Mikes Kelemen”*, Sfântu Gheorghe, 2001.
19. Keresztesiné Várhelyi Ilona: *Întăriri și dizolvări în cadrul culturii*, In: Távlatok 1997/5. 531–545: Itt: 537.
20. Kiss Árpád: *Școlile primare de stat cu predare în limba maghiară și secțiile în limba maghiară*, In: Minoritatea maghiară, 1936, 205.
21. Kondor Ágota: *Szilveszter Sándor*, Înștiințare bisericească. Sfântu Gheorghe, 2010, aprilie.
22. Lenin, V. I: *Raportarea proletarilor la religie*, In: „Proletarij” Nr. 45. 1909.
23. Léstyán Ferenc: *La amurgul libertății creștinismului, și izgonirea acestui în elaborarea legilor*, Regio in Kisebbségtudományi Szemle, 1991. 2. Cvf. 3. sz.
24. Lux Gyula: *Școala profesională și autoperfecționarea pedagogică*, In: Școala Ardeleană, seria II. 1934/35.nr. 3–4. 143–145.
25. Márton Áron: *Atenționări pentru preoți*, S. nr.- 1967, in. Márton Áron, Pro-Print, Miercurea-Ciuc, 2015.
26. Márton Áron: *Rolul pedagogiei catolice*, In: Școala Ardeleană 1933/34, seria I, nr. 3-4, 105.
27. Márton Áron: *Rolul școlii vocaționale*, in: Școala Ardeleană 1937/38. noi.-dec. 133.
28. Márton József: *Rolul călugărițelor franciscane de la Mellersdorf în formarea identității catolice din transilvania*, In: Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Catholica Latina, 2004/1, p. 109–124.
29. Marton József: *Sfântul Scaun și Concordatul României din 1927*, Muzeul Transilvaniei LVII. 1995/ caietele 1-2, 54.
30. Mészáros István: *Trecutul educației religioase în școli din țară*, Köznevelés, 1990/29, 15.
31. Ozsvath Judit: *Ajută-mă să pot lucra singur*, In: Cuvântul Creștinesc, 7 octombrie, 2010.
32. Ozsvath Judit: *Ajută-mă să pot lucra singur*, In: Cuvântul Creștinesc, 10 octombrie, 2010.
33. Ozsvath Judit: *Fapte și gânduri despre trecutul apropiat și despre prezentul educației religioase în școli*, In: Vigília nr. 77, 2012/7, 531.
34. Ozsvath Judit: *O revistă cu mentalitate catolică în slujba educației maghiare din transilvania: Școala Ardeleană*, In: Magyar Könyvszemle 118. évf. 2002. nr. 4.
35. Róss Alfréd: *Principiile educaționale ale arhiepiscopului Mailáth*, In: Școala Ardeleană, 1939/40, nr. 7-8. 407.
36. Stein, Barbara: *Școala generală Montessori*, Saxum, 2015, 92-93.

37. Tomka Miklós: *Judecarea civică a situației educației vocaționale*, In: *Educatio*, red.: Pásztor Gabriella și Révay Magdolna, 2005/III 492-494.
38. Tomka Miklós: *Religie și școală*, In: *Educatio*, Prima seria, primul număr, toamna, 1992, 13-26.
39. Tonk Sándor: *Școala creștină în istoria educației din Transilvania*, *Korunk*, 1999/10, 176.
40. Újváry Zsuzsanna: *Femeia de-a lungul istoriei*, In: *Inimă*. 2016/5. 14–18. aici: 18.
41. Venczel József: *Școala Ardeleană*, *Țelurile revistei, Școala Ardeleană*, seria VIII. nr. 2, 180-182.
42. Venczel József: *Exemplul de viață al arhiepiscopului Márton Áron. Traectoria lui Márton Áron, denumit în 1939 în funcția de arhiepiscop romano-catolic al Transilvaniei și catolicismul maghiar din Transilvania*, *Orizont* 7:3 (1939) 97-101.

VII. Prologuri la cărțile, documentele bisericesti, papale și la cele ale Sfântei Scaun

1. *Christus Dominus* – al II-lea decret al Sinodului de la Vatican despre sarcinile preotești ale arhiepiscopilor.
2. II. János Pál: *Evangelium vitae*, 65–67. p. In: *Manifestările lui Ioan Paul al II-lea 1978–2005*. II, Societatea Sfântu Ștefan. Budapesta. 2005. 251-275.
3. II. János Pál: *Familiaris consortio*, In: *Manifestările lui Ioan Paul al II-lea. Documente papale 1978–2005*. I, Societatea Sfântu Ștefan, Budapesta, 2005, 187-255.
4. II. János Pál: *Gratissimam sane*. In: *Manifestările lui Ioan Paul al II-lea. Documente papale 1978–2005*. II, Societatea Sfântu Ștefan, Budapesta, 2005, 87-134.
5. VI. Pál pápa: *Octogesima adveniens*. In: *Învățăturile civice ale Bisericii*. (red. Tomka Miklós–Goják János), Societatea Sfântu Ștefan, Budapesta, f. a. 319.
6. XI. Pius pápa: *Divini Redemptores* (DH 3771–3774) 1937, In: *Învățăturile civice ale Bisericii, Documente*, (red. Tomka Miklós–Goják János), Societatea Sfântu Ștefan, Budapesta.
7. XI. Pius pápa: *Enciclopedia socială a Quadragesmio anno*, 15 mai, 1931, In: *Învățăturile civice ale Bisericii. Documente* (red. Tomka Miklós–Goják János), Societatea Sfântu Ștefan, Budapesta, f. a. 57–104.
8. XIII Leó pápa: *Rerum Novarum*, Enciclopedia socială a Papei Leo al XIII-lea, *Învățăturile civice ale Bisericii, Documente* (red. Tomka Miklós–Goják János), Societatea Sfântu Ștefan, Budapesta.

VIII. Documente generale ale catehismului

A. Documente papale

1. *Evangelii nuntiandi (EN)*: Îndemnurile papei Paul al VI-lea destinate arhiepiscopilor, preoților bisericii romano-catolice referitoare la evanghelizarea lumii. Budapesta, SZIT 1975 <http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=121>, descărcat: 19 martie, 2016.
2. *Catechesi Tradendae (CT)*: Îndemnurile papei Paul al VI-lea destinate arhiepiscopilor, preoților bisericii romano-catolice referitoare la evanghelizarea lumii. Budapesta, SZIT 1975 <http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=121>, descărcat 19 martie, 2016.
3. *Catehismul Bisericii Catolice (KEK)*, SZIT 1992, 2002 <http://www.katolikus.hu/katek/> 19 martie, 2016.
4. Compendiul Catehismului Bisericii Catolice, SZIT 2006, http://www.vatican.va/archive/compendium_ccc/documents/archive_2005_compendium-ccc_hu.html descărcat 19 martie, 2016.

B. Documentele Congregației

1. *Direcția Generală a Catehismului (DGC)*, Congregația clericală, Budapesta, SZIT 1998, <http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=142>, 19 martie, 2016.
2. *Direcția Generală a Catehismului (DGC)*, Congregația clericală, Budapesta, SZIT 1971 <http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=142>, 19 martie, 2016.

3. *Ordo Initiationis Christianae Adultorum (OICA)*. Inițierea adulților în viața creștină, 1972, <http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=123>, 19 martie, 2016.

IX. Legi bisericesti și cele ale statului

1. *Constituția Republicii Populare Române* din 13 aprilie 1948, București, Monitorul Oficial nr. 87 bis din 13 aprilie 1948.

2. *Constituția Republicii Populare Române*, 24 septembrie 1952, București, Buletinul Oficial nr. 1 din 27 septembrie 1952.

3. *Constituția Republicii Socialiste România*, 21 august 1965, București. Buletinul Oficial nr. 1 din 21 august 1965. Republicată: B. Of. nr. 22 din 20 februarie 1968; nr. 34 din 16 martie 1969; nr. 44 din 4 mai 1972; nr. 56 din 8 aprilie 1974; nr. 167 din 27 decembrie 1974; nr. 65 din 29 octombrie 1986.

4. *Convenția De Colaborare Culturală Între România și Ungaria*, 25 noiembrie 1947, București, Monitorul Oficial nr. 94 din 21 aprilie 1948 (ratificată prin Legea nr. 116 din 19 aprilie).

5. *Convenția De Colaborare Culturală Între România și Ungaria*, 25 noiembrie 1947, București. Monitorul Oficial nr. 94 din 21 aprilie 1948 (ratificată prin Legea nr. 116 din 19 aprilie 1948).

6. *Declarația Guvernului Român Cu Prilejul Semnării Tratatului*, 8 februarie 1947. Șt. Lache, Ghuțui, -România și Conferința de pace de la Paris din 1946, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1978, p. 322-324.

7. *Decretul-Lege Pentru Reorganizarea Direcțiunii Minorităților (Comisariatul General Pentru Minorități)**, 4 mai 1938 la București (I.D.R. nr. 1668), Monitorul Oficial nr. 101 din 4 mai 1938.

8. *Legea Asupra Învățământului Particular*, 22 decembrie 1925, București, Monitorul Oficial nr. 283 din 22 decembrie 1925; Colecția Hamangiu, Codul general al României, legi și regulamente, vol. IX-XII, 1922-1926, București, 1926, p. 582-583, 585-587.

9. *Legea Educației Și Învățământului Nr. 28*, 21 decembrie 1978, București. Buletinul Oficial nr. 113 din 26 decembrie 1978.

10. *Legea Învățământului Primar Al Statului Și Învățământul Normal-Primar*, 24 iulie 1924, București. Monitorul Oficial nr. 161, 26 iulie 1924, p. 8602-8629.

11. *Legea Nr. 629 pentru unele modificări de termeni la Legile nr. 7 și 86 din 1945, precum și pentru completarea unor dispozițiuni din Legea nr. 86 din 1945*, 28 iulie 1945, București (Decret-Lege 2440), Monitorul Oficial nr. 176 din 6 august 1945.

12. *Legea Nr. 630 privitor la stabilirea și sancționarea unor infracțiuni Legea pentru Statutul*

Naționalităților, 3 august 1945, București (Decret-Lege nr. 2441). Monitorul Oficial nr. 176 din 6 august 1945.

13. *Legea Nr. 86 pentru Statutul Naționalităților Minoritare*, 6 februarie 1945, București (Decretul nr. 309 din 6 februarie 1945), Monitorul Oficial nr. 30 din 7 februarie 1945.

14. *Legea Pentru Organizarea Administrației Publice Locale*, 3 august 1929, București, Monitorul Oficial nr. 170 din 3 august 1929, p. 6186-6254.

15. *Legea Pentru Regimul General Al Cultelor prin care statul garantează libertatea și protecția tuturor cultelor*, 22 aprilie 1928, la București., Monitorul Oficial nr. 89 din 22 aprilie 1928; Colecția Hamangiu, Codul general al României, legi și regulamente, vol. XV-XVI, 1926-1929, București, 1930, f. 1039-1045.

16. Monitorul Oficial 1948. iunie 19, 64.

17. Monitorul Oficial nr.126: *Konkordátumt*, In: iunie 1929, 4479-4486.

18. Ordinul numărul 172148-1931.

19. *Regulamentul Nr. 12* Pentru Aplicarea Legii Nr. 86*, 10 septembrie 1945, București (Decretul nr. 2760 din 10 septembrie 1946). Monitorul Oficial nr. 218 din 20 septembrie 1946.
20. *Regulamentul Pentru Funcționarea Comisariatului General Pentru Minorități**, 4 august 1938, la București., Monitorul Oficial nr. 178 din 4 august 1938.
21. *Rezoluția Adunării Naționale De La Alba Iulia prin care proclamă principiile fundamentale menite a propăși statul național unitar român*, 18 noiembrie 1918–1 decembrie 1918, la Alba Iulia, Arhivele Statului București, Marea Adunare Națională întrunită la Alba Iulia în ziua de 1 Decembrie 1918. Acte și documente, București, f. an, p. 10-11.
22. *Constituția României*, Caiete ale Administrației Locale 4, Cluj-Napoca 2003, 50.
23. *Comunicatul Oficial al României*, Partea I, 1991. 11. 21.
24. *Comunicatul Oficial al României*, Partea I, rest.1995. 08. 18. 23.
25. *Legea cultelor, Oradea*, in: *Martorul dreptății. 1932, Drepturile cultelor, statul și relația lui cu diferite culte*, 28.

X. Surse online

1. *Carnete ale Colegiul Romano-Catoloc de la Șumuleul Ciucului*. mek.oszk.hu descărcat 23 noiembrie, 2015.
2. Demeter Csanád: *Educația în secuime între anii 1960-1980*, In: *Educația pentru minoritatea maghiară din România*, 94, www.prominoritate.hu/reviste/2012/ProMino12-1-06.Demeter.pdf. descărcat: 25.03.2016.
3. Gál Kelemen: *Cercetările bacalaureatului din 1926*, Banca de Date Maghiară din Transilvania, www.adatbank.ro/transindex.ro 305-307 descărcat 22 martie, 2016.
4. Gál Kelemen: *Spicuri din câmpul legilor de învățământ*, Banca de Date Maghiară din Transilvania, www.adatbank.ro/transindex.ro 152-155 descărcat 22 martie, 2016.
5. Murvai László: *Completări la istoria educației preuniversitare vocațională maghiară din Transilvania (1990-2003)*, www.hhrf.org/gyrke/oktatas-neveles descărcat 13 noiembrie, 2009.
6. Pukánszky-Német: *Trăsăturile definitorii ale politicii educaționale începând de cu secolul al XVIIIlea până la Primul Război Mondial*, In: www.ixchel. 2 descărcat 12 mai, 2011.
7. Varga E. Árpád: *Statistica etnică și a cultelor din Transilvania*, Datele recensământului între anii 1850-2002, http://www.sepsiszentgyorgy.ro, descărcat: 2015. november 12.
8. www.3szek.ro/load/cikk/35733/a_daczo_csalad_es_a_daczo-kuria. Letöltve 2015. november 23.

X. Intervievații

1. Parohul Bartos Károly din Kézdisárfalva
2. Blága Géza, consilierul bisericii din Sfântu Gheorghe, administratorul bisericii de la Vâlcele, bibliotecarul parohiei Szent József
3. Protopop Csató Béla, parohul de la Sâncraia
4. Protopop Dr. Horváth István, de la Alba-Iulia
5. Învățătoarea pensionară Fogarassy Hajnalka
6. Izsák Ferenc, directorul din 1976 al Liceului Teoretic „Székely Mikó”, fostul Liceul Nr. 1
7. Kovács Réka, profesor, Sfântu Gheorghe
8. Márkus András, consilierul Sfântului Scaun, Sfântu Gheorghe
9. Msgr. Dr. prof. Marton József, profesor universitar, Alba-Iulia
10. Nagy Edit, fosta secretară și administrator al institutului Sancta Maria
11. Nagy Judit, profesoară pensionară, Sfântu Gheorghe
12. Parohul Sebestyén Ottó, Jigodin
13. Protopop Szabó Lajos, Parohia Szent József, Sfântu